

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS
2011 metai

1

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2011

1

Vilnius 2012

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2011

1

Vilnius 2012

UDK 947.45
Li 237

Žurnalo leidybą finansavo

LIETUVOS MOKSLO TARYBA

NACIONALINĖ LITUANISTIKOS PLĖTROS 2009–2015 METŲ PROGRAMA
Finansavimo sutartis Nr. LIT-2-65

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS
Vytauto Didžiojo universitetas

Alfonsas EIDINTAS
Vilniaus universitetas

Jan JURKIEWICZ
Adomo Mickevičiaus universitetas Poznanėje

Zigmantas KIAUPA (pirmininkas)
Lietuvos istorijos institutas

Česlovas LAURINAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Ingė LUKŠAITĖ
Lietuvos istorijos institutas

Bronius MAKASKAS
Vytauto Didžiojo universitetas

Jolita MULEVIČIŪTĖ
Kultūros, filosofijos ir meno institutas

Rimvydas PETRAUSKAS
Vilniaus universitetas

Edmundas RIMŠA
Lietuvos istorijos institutas

Jolita SARCEVIČIENĖ (sekretorė)
Lietuvos istorijos institutas

Vladas SIRUTAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Saulius SUŽIEDĖLIS
Milersvilio universitetas

Joachim TAUBER
Nordost-Institut Liuneburge

Šio žurnalo straipsnių pavadinimai ir santraukos cituojami duomenų bazėse:

Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:
HISTORICAL ABSTRACTS. AMERICA: HISTORY AND LIFE.
EBSCO Publishing

Recenzijos skelbiamos duomenų bazėje recensio.net
Reviews appearing in this journal are published in recensio.net

ISSN 0202-3342

© Lietuvos istorijos institutas, 2012
© Straipsnių autoriai, 2012

MONIKA JUSUPOVIČ

BAJORŲ IDENTIFIKAVIMO PROBLEMOS SPRENDIMAS REMIANTIS JUOZAPŲ IR SIMONŲ ZABIELŲ PAVYZDŽIU

Asmens identifikavimas, nustatant jo vietą giminystės chronologinėje sekoje ir tarp vienalaikių jos narių, analizuojant politinę karjerą bei kitus biografinius faktus, yra vienas pagrindinių genealoginių tyrimų uždavinių, norint išskirti bei individualizuoti asmenį. Tai ypač sudėtinga, kai yra keli asmenys ta pačia pavarde, tokiu pat vardu, o dažnai ir einantys tokias pačias pareigas. Tokios problemos būdingos laikotarpiui prieš Abiejų Tautų Respublikos žlugimą dėl tų pačių suteikiamų vardų bei pastangų išlaikyti pareigybes bei titulus savo giminėje. Netgi santykinai gerai šaltiniais paremti duomenys apie XVIII a. bajorijos atstovus gali sukelti sunkumų, atskiriant juos nuo giminaičių. Kartais tai pasakytina ir apie asmenis, padariusius reikšmingą politinę karjerą.

Su šia problema susiduriame tyrinėdami Zabielių giminės istoriją. XVII ir XVIII a. jos gretose sutinkame net šešis asmenis, vardu Simonas, taip pat kartojosi vardai Mykolas, Juozapas bei Jonas. Straipsnyje norėčiau atkreipti dėmesį į dviejų Simonų bei dviejų Juozapų Zabielių, gyvenusių XVIII a. ir priklausiusių gerai žinomiems ir gerai šaltinių duomenimis paremtiems giminės nariams, identifikavimo problemą.

Geriausiai žinomas, nors menkiausiai aprašytas istoriniuose darbuose iš Zabielių buvo Targovicos laikų Lietuvos lauko etmonas Juozapas, pakartas per Kosciuškos sukilimą. Norsėjo vieną iš svarbiausių ATR pareigų, o informacijos apie jo egzekuciją galime rasti mokykliniuose vadovėliuose, istorikams kyla problemų jį identifikuojant. Pirmiausia dėl to, kad jo dėdė irgi buvo Juozapas. Abu Juozapai Zabielių buvo valdovo dvaro šambelionai, be to, darė karinę karjerą, abu pasiekė generolo adjutanto laipsnį. Dar sudėtingiau su minėtų Juozapų broliais, būtent su dviem Simonais Zabieliomis. Jų politinė karjera dar panašesnė, kadangi abu jie tapo Minsko kaštelionais. Be to, Simonas, Antano Zabielos sūnus, perėmė šią kašteliono pareigybę iškart po dėdės Simono mirties. Abu Simonai taip pat darė karinę karjerą, pasiekė generolo majoro, o po to generolo leitenanto laipsnius.

Tas pats vardas bei karjeros panašumas lemia, kad tiksliai nežinant bendravardžių Zabielių biografijų, sunku priskirti atskirų šaltinių duomenis konkrečiam asmeniui. Todėl istorikai dažnai padaro klaidų, aprašydami keturis minėtus Zabielių giminės atstovus.

Tokių klaidų randame jau XIX a. herbynų autorių veikaluose, iš kurių daugiausiai dėmesio Zabielioms skyrė Teodoras Žychliński. Włodzimirzas Dworzaczekas gana gerai įvertino jo veikalo „Złota księga szlachty polskiej“ tomą, kuriame nagrinėjama Zabielių giminė, ypač dalį, kurioje pristatomos lietuvių–rusėnų giminės. Ir iš tikrųjų T. Žychlińskiui pavyko padaryti mažai klaidų pristatant mus dominančius Zabielas, nors neišvengė jų užimamų pareigybių supainiojimo. Jaunesniajam Juozapui jis priskyrė Telšių seniūniją ir šv. Stanislovo ordino gavimo datą, kas priskirtina jo dėdei. Panašiai jaunesnį Simoną padarė Kauno surogatoriumi, nors tą pareigybę turėjęs jo dėdė. Įdomu, kad vienoje vietoje T. Žychliński supainiojo Juozapą su Simonu, teigdamas, kad pirmas jų kovojęs gindamas Gegužės 3-iosios Konstituciją, o po to prisijungęs prie Targovicos, t. y. prie 1792 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės konfederacijos. Iš tiesų 1792 m. kare dalyvavo Simonas, o Juozapas – Targovicos konfederacijoje¹.

Kiti XIX a. herbynų ir genealogijų autoriai, kaip Wojciechas Wielądko ir Jerzy Duninas – Borkowskis, apie Zabielas pateikia tik pagrindinę informaciją. Taip jiems pavyko išvengti rimtesnių klaidų, bent jau rašant apie XVIII a. giminės atstovus². Taip pat trumpą giminės aprašymą pateikė Adamas Amilkaras Kosiński, beje, klaidingai priskyres vyresniam Simonui Lietuvos dvaro medžioklio pareigybę, kurią iš tikrųjų turėjo jo dėdė, irgi Simonas³. Stanisławas Łoza šv. Stanislovo ordino kavalierių sąrašė abudu Juozapus Zabielas „apdovanojo“ Telšių seniūniją, kurią iš tikrųjų turėjo tik vyresnysis⁴. Kitokią klaidą padarė Józefas Wolffas, supainiojęs abiejų Simonų Zabielių mirties datas, būtent jis teigė, kad vyresnis mirė po 1821 m., o jaunesnis galbūt 1793 m.⁵ Ši klaida galėjo nulėmti klaidingą vyresnio Simono mirties datos nurodymą antrajame „Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy“ tome⁶.

Zabielių istoriografijoje dažnai susiduriama su tipine asmens individualizavimo problema, t. y. su dviejų skirtingų asmenų sutapatinimu. Martyno Matuševičiaus „Dienyno“ paskutinės laidos rodyklėje abu Juozapai Zabielos yra sujungti į vieną asmenį. Prie vyres-

¹ T. Żychliński, *Złota księga szlachty polskiej*, t. 10, Poznań 1888, s. 298–302.

² Noty do genealogii J. W. W. Zabieliów dla umieszczenia w heraldyce tomu szóstego, *Archiwum Główne Akt Dawnych* (toliau – *AGAD*), Materiały genealogiczne Wojciecha Wielądki, s. 69; J. S. Dunin-Borkowski, *Genealogie żyjących utytułowanych rodów polskich*, Lwów, 1895, s. 647.

³ A. A. Kosiński, *Przewodnik heraldyczny: monografie, genealogie i spis rodzin senatorskich i tytuły honorowe posiadających*, t. 5, Warszawa, 1887, s. 589–590.

⁴ S. Łoza, *Kawalerowie Orderu świętego Stanisława*, Warszawa, 1925, s. 101.

⁵ J. Wolff, *Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 1386–1795*, Kraków, 1885, s. 113–114.

⁶ *Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. 2: *Województwo trockie, XIV–XVIII wiek*, H. Lulewicz, A. Rachuba, P. P. Romaniuk, A. Haratym, Warszawa, 2009, s. 676.

nio biografijos pridėta etmono pareigybė bei Kosciuškos sukilimo metu įvykdyta egzekucija, kas priskirtina jaunesniajam⁷. Panašiai du Juozapai buvo sujungti ATR karininkų sąrašė, prie jaunesniojo biografijos pridedant informaciją, esą jis buvęs Telšių seniūnas bei Mykolo ir Onos sūnus. Toliau čia rašoma, kad jaunesnis Simonas mirė bevaikis, kas rodo, jog jis supainiotas su vyresniu⁸. Kartais sujungiami du asmenys skirtingais vardais, turintys tokią pačią pareigybę, kaip pavyzdžiui, du iš eilės Lietuvos medžiokliai Antanas ir Juozapas Zabiėlos tapo vienu asmeniu Jano Ciechanowicziaus darbe „Rody rycerskie Wielkiego Księstwa Litewskiego“⁹. Panašiai yra Lietuvos nacionalinėje bibliotekoje (LNB) saugomoje Zabiėlų genealogijoje, kur į vieną asmenį sujungti Juozapas ir Simonas, Mykolo Zabiėlos sūnūs¹⁰.

Bet daugiausiai klaidų yra padarę Henrykas Koskas, savo žodyne taip supainiojęs Juozapų ir Simonų gyvenimo faktus, kad neįmanoma suvokti, kuri biograma tinka kuriam asmeniui. Analizuojant šio autoriaus pateiktas dviejų Simonų Zabiėlų biogramas, galima prieiti prie išvados, kad H. Koskas suskaldė jaunesniojo biogramą į du asmenis, be to, vienam iš jų priskyrė dėdės išsilavinimą¹¹.

Kaip matyti, daugeliui Zabiėlų biogramas rašiusių istorikų iškilo problemų atskiriant abiejų Simonų ir Juozapų gyvenimo faktus. Todėl prasminga šiuos faktus sudėlioti analizuojant minėtų asmenų biogramas. Pagrindinis faktorius, padedantis lengviau atskirti šiuos Zabiėlų giminės atstovus, yra jų priklausymas skirtingoms kartoms. Dėl to galima lengvai išskirti dviejų vyresniųjų karjeros dalį, kuri buvo prieš jaunesniems pasiekiant brandų amžių. Kiti metai – tai tos karjeros tąsa, kai jaunesni Juozapas ir Simonas pradėda savo veiklą politiniame forume.

Vyriausias iš čia aptariamų Zabiėlų buvo Simonas, Mykolo ir Onos iš Belazarų Zabiėlų sūnus¹², gimęs 1714 m. arba šiek tiek vėliau¹³. Pirmą kartą politinėje scenoje jis pasirodė kaip Stanislovo Leščinskio rinkėjas¹⁴. Keletą metų jis buvo susijęs su šiuo karaliumi. Išsilavinimą tikriausiai gavo Lunevilyje ir Paryžiuje¹⁵. Į Lietuvą grįžo vėliausiai

⁷ M. Matuszewicz, *Diariusz życia mego*, t. 2, Warszawa, 1986, s. 781–782.

⁸ M. Machynia, V. Rakutis, C. Szrednicki, *Oficerowie Rzeczypospolitej Obojga Narodów 1777–1794. Spisy*, t. 2, Kraków, 1999, s. 35–36.

⁹ J. Ciechanowicz, *Rody rycerskie Wielkiego Księstwa Litewskiego*, Rzeszów, 2001, s. 430.

¹⁰ Genealogia Zabiėlów, *Lietuvos M. Mažvydo nacionalinė biblioteka* (toliau – LNB), f. 94, b. 2181.

¹¹ H. Kosk, *Generalicja polska: popularny słownik biograficzny*, t. 2, Pruszków, 2001, s. 267–268.

¹² T. Żychliński, min. veik., t. 10, p. 298.

¹³ 1783 ir 1784 m. jam buvo jau apie 70 metų, S. Zabiėla Stanislovui Augustui, 1783 08 25, 1784 01, *Biblioteka Czartoryskich* (toliau – BC 695), s. 117, 121.

¹⁴ *Elektorowie królów Władysława IV, Michała Korybuta, Stanisława Leszczyńskiego i spis stronników Augusta III*, oprac. J. Dunin-Borkowski, M. Dunin Wašowicz, Lwów, 1910, s. 263.

¹⁵ M. Matuszewicz, min. veik., t. 1, p. 110, 119; A. Zabiėla Radvilai, [metai nenurodyti] 02 15, *AGAD*, AR V 18197/5, p. 54–55.

1742 m. ir nuo to laiko dalyvavo daugumoje Kauno pavieto seimelių darbų¹⁶. Greitai pradėjo siekti pareigūno karjeros, 1742 m. buvo sargybinis, o 1744 m. – Kauno žemės surogatorius¹⁷. Be to, 1744 m. buvo Kauno pavieto, o 1746 m. Livonijos pasiuntinys į seimą¹⁸.

Simono Zabielos politinė veikla buvo susijusi su Mykolu Kazimieru Radvila, kuris rėmė jo karjerą už bendradarbiavimą seimeliuose bei kariniuose reikaluose¹⁹. 1749 m. Simonas jau buvo Lietuvos didžiosios buožės generolas adjutantas. Tais pačiais metais tapo artilerijos regimento oberštleitenantu²⁰. Turbūt irgi etmono rėmimas padėjo jam tapti 1760 m. LDK artilerijos pulkininku²¹. 1762 m. pasiekė generolo majoro laipsnį, o 1766 m. – generolo leitenanto²². Atrodo, kad Zabiela galima laikyti artimu M. K. Radvilai žmogumi. Jis tik retkarčiais palaikydavo ryšius su Mykolu Frideriku Čartoriskiu, bet negalėjo tikėtis stipresnio palaikymo iš Familijos vadų²³. 1761 m. Zabiela kaltino šią grupuotę dėl savo nesėkmės siekiant Kauno pakamario pareigybes²⁴.

1765 m. Simonas Zabiela, atsisakius jo vyresniajam broliui, gavo vieną svarbiausių pavieta pareigybių – tapo Kauno pavieto maršalu²⁵. Simonas dalyvavo seimeliuose

¹⁶ Akt kredensu Siruciowi i Skorulskiemu, 1742 02 06, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas* (toliau – *LVA*), SA 13693, l. 27; Akt instrukcji powiatu kowieńskiego posłom danej, 1748 08 19, ten pat, SA 13696, l. 215; Akt kredensu J.W.J.P. deputatom powiatu kowieńskiego służącej, 1753 02 05, ten pat, SA 13699, l. 390v; Akt kredensu, 1758 08 23, ten pat, SA 13704, l. 538; Akt kredensu na deputację J.W.J.P. Ignacemu Pacowi podstolem W.X.L. i Antoniemu Żołokowi skarbnikowi starodubowskiemu, 1761 02 10, ten pat, SA 13707, l. 491v.

¹⁷ *Urzędnicy...*, t. 2, s. 381, 444, 448.

¹⁸ Akt instrukcji na sejm J.W.J.P. posłom służącej, 1744 08 24, *LVA*, SA 13694, l. 423; S. Zabiela Radvilai, 1746 09 01, *AGAD*, AR V 18210, p. 1–3; K. Straszewiczius Radvilai, 1746 08 27, ten pat, AR V 15184/3, p. 56–58.

¹⁹ S. Zabiela M. K. Radvilai, 1746–1767, ten pat, AR V 18210.

²⁰ A. Zabiela Radvilai, 1748 03 29, 1749 08 26, 1749 10 19, 1749 12 21, ten pat, AR V 18197/1, p. 53–54, 96, 98, 105; S. Zabiela Radvilai, 1749 10 19, ten pat, AR V 18210, p. 12–13; Patent na szarże ober-szterlieutenanstwa Szymonowi Zabiellowi, 1749 09 15, *Lietuvos Metrika* (toliau – *LM*), kn. 177, p. 865–867 ir *Nacyjanalny gistorychny arhiv Belarusi y g. Minsku* (toliau – *NGABM*), f. 319, op. 2, b. 1139, l. 211 (čia klaidingai nurodyti metai).

²¹ S. Zabiela Radvilai, 1759 11 24, 1760 04 18, 1760 09 02, 1760 11 25, *AGAD*, AR V 18210, s. 46–47, 53–57; Pułkownikostwo artylerii Szymonowi Zabielle, 1760 10 28, *LM*, kn. 183, p. 319–320.

²² General majorostwo w wojsku litewskim Szymonowi Zabielle, 1762 10 18, *LM*, kn. 183, p. 756–757 ir *NGABM*, f. 319, ap. 2, b. 1139, l. 70; Akt przywileju na general leutnanstwo Zabielle, 1769 04 01, *LVA*, SA, b. 13797, l. 51–52.

²³ General majorostwo w wojsku litewskim Szymonowi Zabielle, 1762 10 18, *LM*, kn. 183, p. 756–757 ir *NGABM*, f. 319, ap. 2, b. 1139, l. 70; Akt przywileju na general leutnanstwo Zabielle, 1769 04 01, *LVA*, SA, b. 13797, l. 51–52.

²⁴ Faktas, kad apie tai rašė Radvilai, susilpnina šių pretenzijų aštrumą, S. Zabiela Radvilai, 1761 02 17, *AGAD*, AR V 18210, p. 58–60.

²⁵ *Urzędnicy...*, t. 2, s. 381.

kaip deputatas ruošti instrukciją²⁶ prieš konvokacinį ir koronacinį seimą, o kitais metais nuolat dalyvavo pasitarimuose, galime numanyti, kad dažniausiai vykdydavęs seimelio direktoriaus funkcijas²⁷. Stanislovo Augusto viešpatavimo pradžioje bendradarbiavo su rusais, informuodamas juos apie Peterburgo forsuojamų nuolaidų disidentams priešinin- kus²⁸. Dviprasmė buvo jo laikysena Radomo ir Baro konfederacijų atžvilgiu, žinoma, kad jis žinojo apie abiejų susivienijimų rengimo darbus²⁹. Taip pat jis buvo ištraukęs į 1771 m. Oginskio organizuotą sukilimą Lietuvoje³⁰. Nepaisant to, palaikydavo draugiš- kus ryšius su valdovu ir 1769 m. buvo jo paskirtas komisijos pirmininku Šiaulių ekono- mijos sukilimui nuraminti³¹. Baro konfederacijai žlugus, dažnai susisiekdavo su dvaru dėl seimelių parengimo³². Bendradarbiavimas su dvaru buvo rezultatyvus – 1778 m. jis gavo šv. Stanislovo ordiną³³, o 1778 m., parėmus Stanislovui Augustui, gavo Minsko kašteliono pareigas³⁴. Nepaisant tariamos ištikimybės valdovui, ištraukdavo į Zabielių grupuotės ginčus su Antano Tyzenhauzo vadovaujama dvaro partija, kildavusius Kauno

²⁶ Instrukcja kowieńska, 1764 02 10, *LVI A*, SA, b. 13709, l. 622v; Instrukcja kowieńska, 1764 11 03, ten pat, l. 705v; Act laudum na podkomorstwo W.J.P. Medekszy ad presens podsędkowi powiatu kowieńskiego, 1765 02 08, ten pat, b. 13710, l. 17v.

²⁷ Yra žinoma, kad 1779 m. buvo deputatų seimelio direktoriumi, *Deputaci Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego (1582–1696): Spis*, red. A. Rachuba, Warszawa, 2004, s. 341. Kitais atvejais dažnai trūksta tikslios informacijos, bet Simono parašas paprastai yra pirmas tarp pasirašančių seimelių dokumentus. Pvz., Akt laudum, 1767 02 13, *LVI A*, SA, b. 13711, l. 44; Akt kredensu na deputację z powiatu kowieńskiego W.W.J.P.P. Borewiczowi sędziemu ziemskiemu powiatu kowieńskiego i Stawskiemu rotmistrzowi chełmskiemu służące, 1772 02 03, ten pat, b. 13714, l. 566; Akt kredensu J.W.W. posłom kowieńskim służącego, 1778 08 18, ten pat, b. 13717, l. 1271; Aktykacja kredensu na deputację J.W.J.P. Kossakowskiemu służący, 1781 02 05, ten pat, b. 13802, l. 63; Kredens na poselstwo na sejm następujący od powiatu kowieńskiego J.W.W. Zabiellowi marszałkowi, Kossakowskiemu chorążemu posłom tegoż powiatu kowieńskiego wydany i służący, 1788 08 18, ten pat, b. 13805, l. 1102.

²⁸ M. Repninas N. Paninui, 1766 07 17/28, 1766 08/09 21, *Российский государственный архив древних актов* (toliau – *RGADA*), f. 78, ap. 79, b. 6, l. 885, 886; *Сборник императорского русского исторического общества*, t. 67, c. 52–53, 59; S. Kościałkowski, *Antoni Tyzenhauz. Podskarbi nadworny litewski*, Londyn, 1791, t. 1, c. 167.

²⁹ J. Kosakovskis [A. Zabiellai], 1767 05 15, 1767 05 22, *LNB*, f. 99–192, l. 24v; Akt skryptu akcesyjnego, l. 1005v. Kovų metu aprūpino dalyvaujančius konfederacijoje Medekšas, Rozliczenia, b. d., *LNB*, f. 94, b. 2079.

³⁰ W. Konopczyński, *Konfederacja barska*, Warszawa, 1991, s. 88, 542.

³¹ S. Kościałkowski, *Antoni Tyzenhauz*, t. 1, l. 57–59.

³² Stanislovas Augustas S. Zabiellai 1782 01 28, *BC* 683, s. 651; S. Zabiella nn, 1771, ten pat, 690, p. 473; Stanislovas Augustas A. Zabiellai, 1782 01 18, ten pat, 695, p. 93–95, S. Zabiella Stanislovui Augustui 1782 08 19, ten pat, p. 111; W. Filipczak, *Sejm 1778 roku*, Warszawa, 2000, s. 96.

³³ S. Zabiella Stanislovui Augustui, 1780 12 26, *BC* 695, s. 83; *Kalendarz wileński 1790*; S. Łoza, *Kawalerowie Orderu św. Stanisława*, s. 101.

³⁴ Stanislovas Augustas pasakė, „kad pasiryžęs kelis kartus pakartoti rinkimus, nors jie būtų net tris- kart nesėkmingi“. Tikriausiai valdovo užsispyrimo priežasties reikėtų ieškoti Rusijos pasiuntinio Ottono von Stackelbergo Zabielių kandidatūros palaikyme, A. Górskis Radvilai, 1784 04 24, *AGAD*, AR V 4538, p. 73; Przywilej na kasztelanię mińską, 1784 06 11, *NGABM*, f. 319, ap. 2, b. 1139, l. 87–88; J. Wolff, *Senatorowie i dygnitarze...*, s. 113.

seimeliuose³⁵. Jo vaidmuo tuose ginčuose buvo toks reikšmingas, kad po vyresnio savo brolio mirties jis tapo Zabielių grupuotės vadovu.

Jau 1787 m. Simonas atsisakė kašteliono pareigų savo sūnėno ir bendravardžio nau-dai³⁶. 1788 m. jis atsisakė generolo leitenanto rango, kuris buvo pripažintas jo sūnėnui Juozapui³⁷. Karjeros atsisakymo priežastis – Simono regėjimo problemos, nepadėjo ir 1786 m. operacija³⁸. Simonas mirė bevaikis ne anksčiau kaip 1797 m., kadangi dar tais metais išduodavo dokumentus. Tikrumo, kad tai jis, o ne jo sūnėnas išduodavo tuos do-kumentus, suteikia jo kaip šv. Onos ordino kavalieriaus, Mykolo sūnaus, įvardijimas arba užuomina apie jo problemą dėl regėjimo³⁹.

Kaip matome, didelė Simono karjeros dalis tenka laikams prieš tai, kol jo sūnėnas ir bendravardis galėjo pradėti kokią nors veiklą. Jaunesnis Simonas, Antano ir Zofijos iš Ščitų Zabielių sūnus, pagal kai kuriuos šaltinius galėjo gimti tik 1750 m.⁴⁰ Galima suabe-joti šios datos tikrumu, kadangi 1761 m. jis jau tarnavo draugu karalaičio Karolio Vetino vėliavoje, 1765 m. gavo poručiko patentą, o 1775 m. – tautinės kavalerijos brigados vi-cekomendanto rangą⁴¹.

Simonas, nepaisant jo aktyvios karinės veiklos, dalyvavo taip pat Zabielių grupuo-tės politinėje veikloje, ypač reguliariai dalyvavo seimeliuose⁴². Rodė aktyvumą rengiant 1776 m. rinkiminį seimelį ir tikriausiai dalyvavo opozicijos politikų suvažiavime Slani-me. Jau tada į jį žiūrėta kaip į kandidatą į pasiuntinius⁴³. 1778 m. dėl garsaus konflikto

³⁵ Akt kredensu na deputacją, 1776 02 10, *LVIA*, SA, b. 13799, l. 559; Akt remanifestu, 1779 03 29, ten pat, b. 13800, l. 565; S. Zabiela Stanislovui Augustui, 1781 01 13, *BC* 695, s. 85–88.

³⁶ S. Zabiela Stanislovui Augustui, 1787 02 01, *BC* 737, s. 325–326. J. Kosakauskas rašė, kad tai jis įkalbėjęs Zabiela atsisakyti kašteliono pareigų sūnėno naudai ir suderinęs tai su valdovu. J. Kosakauskas [*Zabiela*], 1786 07 16, 1786 08 15, *LNB*, f. 99, b. 192, l. 126–127, 149–150, *Pamiėtniki Józefa Kossakowskiego biskupa inflanckiego 1738–1788*, wyd. A. Darowski, Warszawa, 1891, s. 199.

³⁷ Juozapui Zabiela duotas patentas, 1788 12 20, *LNB*, f. 94, b. 2662.

³⁸ Juozapas Kosakauskas [*Zabiela*], 22 07, 3, 16 09, 26, 30 11, 10 12, 1785 07 22, 1785 09 03, 1785 09 16, 1785 11 30, 1785 12 10, 1786 01 29, 02 01, 03 14, 15, 05 06, 13, 23, 31, 07 08 18, 09 16, b. d., *LNB*, f. 99, b. 192, l. 91–94, 112–114, 121–138, 143–144, 152, 209–213, 228–229, 295–296, 314–315, 336–339, 362–364; *Pamiėtniki Józefa Kossakowskiego*, s. 209.

³⁹ Zapis plenipotencyjny od J. W. Zabiely exkasztelana miėnskiego W. Piskorskiemu szambelanowi, 1797 03 22, *LVIA*, SA, b. 13809, l. 2075.

⁴⁰ Gimimo, santuokos ir mirties datos, *AGAD*, Zbiór Materiałów Różnej Proweniencji 303, p. 20; T. Ż y - c h l i ń s k i, min. veik., t. 10, p. 302; S. Ł o z a, *Order Orła Białego*, Warszawa, 2005, s. 54.

⁴¹ Eksplikacja zasług wojskowych, 1793 10 22, *LMAB*, f. 25, b. 1313; Raport od brygady jazdy narodowej petyhorskiej wojsk W.X.L. jak 25 maja rzetelnie znajduje się, *AGAD*, Varia Centralnego Archiwum Wojsko-wego, 2.

⁴² Akt kredensu na deputacją, 1776 02 10, *LVIA*, SA, b. 13799, l. 560; Aktykacja kredensu na sėstwo trybunalne W. J. P. Mejerowi wojskiemu kowieńskiemu słuźącego, 1779 02 10, ten pat, b. 13800, l. 500; Aktykacja kredensu na deputacją J. W. J. P. Kossakowskiemu słuźący, 1781 02 05, ten pat, b. 13802, l. 63; Instrument na chorąstwo Ignacemu Medekszy, 1784 02 11, *LNB*, f. 94, b. 28.

⁴³ J. Kosakauskas A. Zabiela, [1776] 04 07; 04 09, ten pat, f. 99, b. 192, l. 168v, 288.

tarp Simono Zabelos ir Mykolo Montvilos Zabelos atsisakė kelti Simono kandidatūrą tai funkcijai⁴⁴, bet jis tapo Kauno pavieto pasiuntiniu 1772, 1774 ir 1786 m.⁴⁵ Dažnas šios funkcijos vykdymas liudija tai, kad jis buvo geresnis kandidatas nei jo broliai bei pusbro- liai, kuriuos jis, be abejo, pralenkė pavieta savo populiarumu. Gal į jo kandidatūrą buvo palankiai žiūrima ir valdovo dvare, tai gali liudyti faktas, kad pagal J. Kosakauską, dėl savo pastangų jis gavo šv. Stanislovo ordiną⁴⁶.

1787 m. jo dėdė Simonas, atsisakydamas Minsko kašteliono pareigų, prašė karaliaus perduoti jas Simonui⁴⁷. Šis sumanymas buvo įgyvendintas, bet galėjo taip būti, kad abudu naudojosi Minsko kašteliono titulu vienu metu. Abejonių sukelia 1788 m. laiškas, kuriuo Minsko kaštelionas Simonas Zabiela prašo valdovo karaliaus Trakų kašteliono pareigų⁴⁸. Tikriausiai šio laiško autorius – jaunesnis Simonas, kadangi vyresnis, kaip atsimename, pasitraukė iš politinio gyvenimo dėl sveikatos problemų. O jaunesnis, vykdydamas kaš- teliono funkciją, dalyvavo Ketverių metų seime⁴⁹. Sesijų metu laikėsi arčiau dvaro gruo- puotės, kas galėjo nulemti, jog 1789 m. kovo mėnesį jis gavo Baltojo erelio ordiną⁵⁰. Vėliausiai 1792 m. kovo mėnesį Zabiela atsisakė kašteliono pareigybės, dėl ko paskui skundėsi, kad yra atitolęs nuo valdovo, bet susisiekdavo su juo sprendžiant Minsko ir Kauno pavietų klausimus⁵¹. Šiuo atveju negalime būti tikri, su kuriuo Zabiela tai susiję. Autorius pasirašė kaip generolas leitenantas, bet vyresnis, nors atsisakęs rango, irgi šį titulą dar naudojo. Labiau galima čia galvoti apie jaunesnį, sprendžiant iš vyresnio prob- lemų su regėjimu ir rašto bruožų.

Jaunesnis Simonas tęsė karinę karjerą, kadangi 1783 m. buvo paskirtas Petigoro ka- rališkosios vėliavos poručiku⁵², 1788 m. tapo antros divizijos generolu majoru ir husarų brigados komendantu⁵³, o 1790 m. generolu leitenantu⁵⁴. Buvo vienas iš vadų kare dėl Ge-

⁴⁴ S. Zabiela nm, 1778 08 07, *BC* 690, l. 523.

⁴⁵ Akt kredensu, 1782 08 19, *LVI A, SA*, b. 13802, l. 882–882v; Kredens na poselstwo Mejerowi służący, 1784 08 14, ten pat, b. 13720, l. 470–470v; Akt instrukcji przedsejmowej, 1786 07 21, ten pat, b. 13804, l. 1093–1094.

⁴⁶ J. Kosakauskas [Zabielai], [1786] 11 28, *LNB*, f. 99, b. 192, l. 330–331. S. Łoza rašo apie ordino pri- pažinimo vicebrigadininkui Valentui Zabielai, bet galime atspėti, kad neteisingai pavartojo vardą. Šią klaidą pakartojo H. Koskas. S. Ł o z a, *Kawalerowie Orderu*, s. 101; H. K o s k, min. veik., p. 268.

⁴⁷ S. Zabiela Stanislovui Augustui, 1787 02 01, *BC* 737, s. 325–326; J. W o l f f, min. veik., p. 114.

⁴⁸ S. Zabiela Stanislovui Augustui, 1787 02 22, *BC* 723, s. 1212.

⁴⁹ *Diariusz sejmu 1788* [be leidimo vietos ir datos].

⁵⁰ S. Ł o z a, *Order Orla Białego*, s. 54. Plg. sk. 4. 3.

⁵¹ S. Zabiela Stanislovui Augustui, 1791 05 21, 1792 03 16, *BC* 737, s. 337–338, 343; J. W o l f f, min. veik., p. 114. J. Wolfo nuomone, Simonas atsisakė kašteliono pareigų tik 1793 m. Bet Simono žmonos laiškas Stanislo- vui Augustui liudytų 1792 m. naudai, B. Zabiela Stanislovui Augustui, 1792 03 02, *BC* 737, s. 345–347.

⁵² Eksplikacija zasług; Nn. cnn., 1784 12 24, Czerwonodworskie, 2, s. 50–51; A. Górskis Radvilai, 1783 12 13, *AGAD*, AR V 4502/2, s. 20; *Pamiętniki Józefa Kossakowskiego*, s. 155.

⁵³ Eksplikacija zasług; A. Górskis Radvilai, [1788], *AGAD*, AR V 4502/2, s. 84.

⁵⁴ Ten pat.

gužės 3-iosios Konstitucijos⁵⁵. Tešė karinę karjerą, nepaisydamas ATR pralaimėjimo⁵⁶, o 793 m. buvo Valkavisko deputatas į Gardino seimą⁵⁷. Mirė 1824 m. rugpjūčio 30 d.⁵⁸ Simono žmona buvo Barbora Zavišaitė, Kristupo Zavišos duktė, Jono Nezabitovskio našlė. Šioje santuokoje gimė trys sūnūs: Antanas, Mykolas ir Juozapas⁵⁹.

Panašiai kaip Simonai Juozapai Zabielos taip pat priklausė dviems skirtingoms kartoms. Vyresnis Juozapas buvo Mykolo ir Onos iš Belazarų Zabielių sūnus, gimęs tuoj pat po 1716 m.⁶⁰ Anksčiausias jo paminėjimas yra iš 1736 m., jam būnant savo gimtajame Raudondvaryje⁶¹. Kitus metus jis praleido studijuodamas Lunevilyje⁶², iš kur grįžo 1743 arba 1744 m., finansiškai remiamas Mykolo Frideriko Čartoriskio⁶³.

Pakancleris M. F. Čartoriskis rėmė Juozapo karjerą, už tai gaudamas paramą Kauno pavieto seimeliuose⁶⁴. Nuo 1744 m. Juozapas dažnai juose dalyvavo⁶⁵, tais pačiais metais tapo Kauno taurininku⁶⁶. 1754 m. M. F. Čartoriskio remiamas buvo išrinktas Kauno

⁵⁵ W. Smoleński, *Konfederacja Targowicka*, Kraków, 1903, s. 46, 178; W. Tokarz, *Rozprawy i szkice*, t. 2, Warszawa, 1959, s. 169; A. Wolański, *Wojna polsko-rosyjska 1792*, Warszawa, 1996, s. 390–397, 436–445, 474–475, 500–506, 523, 619, 635–652, 691.

⁵⁶ Atrodo, kad taip pat ėjo komendanto pareigas 1792 m. karo metu, *Sumariusz generalny czynności konfederacji targowickiej*, 1793 09 26. 1793 m., kai buvo vykdomas jo tarnybos patikrinimas, jis minėjo etmoną Mykolą Oginskį, kas liudytų, kad buvo su pastaruoju susijęs, „Eksplikacja zasług“.

⁵⁷ *Głos J.W.J.P. Szymona Zabielly ex kasztelana województwa mińskiego generała leutnanta wojsk W.X.L. orderów Orla Białego i świętego Stanisława kawalera posta wolkowyskiego dnia 21 Junii 1793 roku w Izbach złączonych miany* [be leidimo vietos ir datos]; *Głos J.W.J.P. Szymona Zabielly generała leutnanta wojsk W.X.L. ex-kasztelana województwa mińskiego posta wolkowyskiego kawalera orderów polskich na sesji sejmowej w Grodnie 1793 XI 7 miany* [be leidimo vietos ir datos].

⁵⁸ T. Żychliński, min. veik., t. 10, p. 302, S. Łoza, *Order Orla Białego*, s. 54.

⁵⁹ Ekstrakt metryki chrzestnej, 1789 06 17, *NGABM*, f. 319, ap. 2, b. 1139, l. 270; Daty urodzin, ślubów i śmierci, s. 44; Noty do genealogii, l. 114–124; T. Żychliński, min. veik., t. 10, p. 302.

⁶⁰ 1786 m. lapkričio mėn. jam buvo beveik 70 metų, J. Zabiela Stanislovui Augustui, 1786 09 10, *BC 700*, s. 1535.

⁶¹ M. Matuszewicz, min. veik., t. 1, l. 110, 119.

⁶² Ten pat, t. 1, p. 119; A. Zabiela Radvilai, 15 II b.r., *AGAD*, AR V 18197/5, s. 54–55

⁶³ M. F. Čartoriskis S. Siručiu, 1743 02 13, *BC 3880*, s. 21; pastarasis A. Zabielai, 1743 03 23, ten pat, p. 29.

⁶⁴ M. F. Čartoriskis A. Zabielai, 1746 08 02, *BC 3880*, s. 55; S. Zabiela Radvilai, 1746 09 01, *AGAD*, AR V 18210, s. 1–3. Vėliau Zabiela dažnai lankydavosi pas Čartoriskį, M. F. Čartoriskis A. Zabielai, 1748 10 10, *BC 3880*, s. 143.

⁶⁵ Akt instrukciji na sejm J.W.J.P. posłom służącej, 1744 08 24, *LVIA*, SA, b. 13694, l. 432v; Akt instrukciji powiatu kowieńskiego J.P.P. posłom danej, 1748 08 19, ten pat, b. 13696, l. 215; Akt instrukciji powiatu kowieńskiego J.W.J.P. posłom danej, 1750 06 23, ten pat, b. 13697, l. 182v; Akt kredensu J.W.J.P. deputatom powiatu kowieńskiego, 1753 02 05, ten pat, b. 13699, k. 390v; Akt kredensu J.W.J.P. deputatom Trybunału Głównego W.X.L., 1757 02 07, ten pat, b. 13703, l. 290; Akt kredensu, 1758 08 23, ten pat, b. 13704, l. 538.

⁶⁶ *Urzędniczy...*, t. 2, l. 398.

pavieto deputatu į seimą⁶⁷. Juozapas taip pat darė politinę karjerą, tai liudija faktai, kad 1744 m. turėjo lauko etmono buožės generolo adjutanto rangą⁶⁸, 1752 m. tapo lauko etmono regimento antruoju papulkininkiu (oberšterleitenantu)⁶⁹, o 1757 m. buvo paskirtas antruoju šio regimento pulkininku⁷⁰. O 1759 m. gavo Lietuvos kariuomenės generolo majoro rangą⁷¹.

1752 m. Juozapas Zabiela tapo šambelionu, taip išsipildė M. F. Čartoriskio anksčiau jam duotas pažadas⁷². Dėl to suartėjo su valdovo šeima, ypač su karalaičiu Karoliu jo kelionės į Kuršę metu⁷³. Vėliau Zabiela tarnavo pas Karolį⁷⁴. Jis taip pat ėjo šambeliono pareigas Augusto III dvare⁷⁵, todėl galėjo padėti giminaičiams ir draugams daryti karjerą⁷⁶. 1763 m. rudenį Zabiela buvo valdovo mirties liudininkas ir vienas pirmųjų perdavė į Lietuvą žinią apie šį atsitikimą⁷⁷. Dėl ryšių su Saksais Juozapas buvo tos šeimos šalininkas ir svajojo apie sostą kam nors iš tos šeimos. 1764 m., tuo laiku praradęs viltį, kad Saksai laimės karūną, parėmė Stanislovą Augustą⁷⁸. Greitai įgijo naujojo valdovo palankumą kaip šambelionas ir jau 1765 m. gaudavo privilegijų giminėms ir draugams⁷⁹. Vėlesnių metų korespondencijoje randame valdovo palankumo Zabielai paliudijimus, pasirodančius net tada, kai Juozapas jau buvo garbaus amžiaus⁸⁰. Tikriausiai tai buvo vienas iš būdų, kokiais naudodamasis valdovas norėjo padaryti Zabielas savo šalininkais.

⁶⁷ Proces od J. P. Urzędników, rycerstwa, szlachty i obywatelów powaitu kowieńskiego contra totum actum sejmiku antekomicjalnego zaniesiony, 12 08 1754, *LVA*, SA, b. 13700, l. 286v.

⁶⁸ Akt instrukcji na sejm J.W.J.P. Posłom służącej, 1744 08 24, l. 432v; *Urzędnicy...*, t. 2, s. 398.

⁶⁹ Sekund oberszterlejtannstwo Józefowi Zabielle, 1752 10 23, *LM*, kn. 179, p. 36–37.

⁷⁰ Secund pułkownikostwo Józefowi Zabiellowi, 1757 04 15, ten pat, p. 798.

⁷¹ Generał majorostwo Józefowi Zabielle 1759 01 11, *LM*, kn. 181, p. 520 ir *NGABM*, f. 319, ap. 2, b. 1139, l. 81–82.

⁷² Oficium camerarij nostri regii generoso Josepho Zabiello pocilliator caumensi confertur, 1752 10 13, *LM*, kn. 179, p. 46.

⁷³ *Pamiętniki Józefa Kossakowskiego*, s. 23; M. Matuszewicz, min. veik., t. 2, p. 48, 237. 1762 m. vasarą Juozapas dalyvavo Kuršo kunigaikščio priėmimo Raudondvaryje.

⁷⁴ Bene 1761 m. pas jį tarnavo, bet ir 1760–1762 m. siuntė šeimai apie jį žinias, A. Zabiela Radvilai, 1760 06 23, 27, 07 01, *AGAD*, AR V 18197/3, s. 99–103; 1761 11 21, 1762 02 09, ten pat, AR V 18197/4, p. 42, 76–77; S. Sirutis Radvilai, 1761 06 30, ten pat, AR V 14406/2, p. 113–114.

⁷⁵ Kopia listu Zabielly generała majora sub data 3 Junii 1760 z Warszawy do J.W.P. Zabiellowej marszałkowej kowieńskiej, ten pat, AR V 18197/3, p. 107; A. Zabiela J. Mnišechui, 1761 05 10, *BC* 3843, l. 419.

⁷⁶ M. Matuszewicz, min. veik., t. 2, p. 137; *Pamiętniki Józefa Kossakowskiego*, s. 41.

⁷⁷ M. Matuszewicz, min. veik., t. 2, p. 397–399; *Pamiętniki Józefa Kossakowskiego*, s. 43.

⁷⁸ *Pamiętniki Józefa Kossakowskiego*, s. 50; *Elektorów poczet*, s. 418; V. Doliński, *Simonas Kosakovskis. Politinė ir karinė veikla Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje 1763–1794*, Vilnius, 2003, p. 120.

⁷⁹ *Pamiętniki Józefa Kossakowskiego*, s. 59; M. F. Čartoriskis M. Oginskiui, 04 05 1765, *BC* 2289, s. 32–33.

⁸⁰ Stanislovas Augustas A. Zabielai, 1775 12 10, ten pat, 690, p. 516; Stanislovas Augustas S. Zabielai, 1778 02 06, ten pat, 795, p. 895; Stanislovas Augustas J. Zabielai, 1786 11 25, ten pat, p. 1539.

Dėl dviprasinės Juozapo laikysenos Baro konfederacijos atžvilgiu jis rizikavo prarasti Stanislovo Augusto pasitikėjimą⁸¹. Nepaisant to, valdovas negailėjo šambelionui savo malonių. 1773 m. gegužės mėnesį būtent Zabiela gavo emfiteutinę teisę į Telšių seniūniją kaip apdovanojimą už nuopelnus 1772 m. seime⁸², o 1775 m. gegužės mėnesį gavo Šv. Stanislovo ordiną⁸³. Priešingai, nei teigė anksčiau minėti istorikai, jo sūnėnas neturėjo Telšių seniūno titulo ir šią karališkąją valdą bandė užgrobti tik Targovicos laikotarpiu⁸⁴. Tuo tarpu vyresnis Juozapas nuolat pasirašo savo laiškus kaip Telšių seniūnas ir viename iš jų pamini savo amžių⁸⁵. Tad nėra abejonių, kas buvo šių laiškų autorius.

Galbūt veikla dvare, o matyt, ir vidutinės ambicijos turėjo įtakos Juozapo karinės karjeros apribojimui bei pavieto veiklai. 1773 m. jis atsisakė pulkininko rango⁸⁶. Kai Stanislovas Augustas pasiūlė Zabielai tapti 1780 m. seimo deputatu, tasai atsakė, kad „reikia gerų deputatų, o aš žinau, kad neturiu tai funkcijai gebėjimų ir nesiveržiu daryti to, ko nemoku. Užtat moku būti šambelionu, ir prie tokios tarnybos paskubėsiu“⁸⁷. Šioje tarnyboje Juozapas buvo Zabielių grupuotės atstovas prieš Stanislovą Augustą ir dažnai tarpininkavo tarp dviejų pusių politiniuose ir kituose reikaluose⁸⁸. Dar 1791 m. Stanislovas Augustas atsiuntė jam Baltojo erelio ordiną ir reikšė savo palankumą Zabielai, kuris jau buvo baigęs savo tarnybą dvare⁸⁹. Juozapas mirė nevedęs tarp 1796 m. lapkričio ir 1797 m. vasario mėn.⁹⁰

Jaunesnis Juozapas Zabiela buvo Antano ir Zofijos Ščitų Zabielių sūnus, o gimė tikriausiai netrukus po tėvų santuokos, kuri buvo sudaryta 1742 m.⁹¹ Galbūt jisai, nepaisant jauno amžiaus, kaip karaliaus deputatas ir lietuviškosios gvardijos vėliavininkas, dalyvavo 1758 m. deputatų seimelyje, kadangi jo dėdė pasirašė tą patį dokumentą kaip

⁸¹ A. Tyzenhauzas Stanislovui Augustui, 1776 07 18, ten pat, 716, p. 596; Pastarasis pastarajam, 1773 01 16, ten pat, 715, p. 142.

⁸² Akt przywileju na starostwo telszewskie J.W.J.P. Zabiellowi szambelanowi służące, 1773 05 11, *LVIA*, SA, b. 13798, l. 477–478.

⁸³ Dyplom na order św. Stanisława, 1775 05 21, *NGABM*, f. 319, ap. 2, b. 1139, l. 84–85; S. Ł o z a, *Kawalerowie Orderu*, l. 101.

⁸⁴ *Prześwieta deputacja! Skargę matki na syna* [be leidimo vietos ir datos].

⁸⁵ J. Zabiela Stanislovui Augustui, 1786 09 10, *BC* 700, s. 1535.

⁸⁶ Secund pułkownikostwo post liberam resignationem Józefa Zabielly Józefowi Osipowskiemu podstolemu smoleńskiemu, 1773 05 10, *LM*, kn. 184, p. 914–916.

⁸⁷ Stanislovas Augustas J. Zabielai, 1780 07 17, *BC* 695, s. 75; J. Zabiela Stanislovui Augustui, 1780 07 25, ten pat, p. 77–79.

⁸⁸ Stanislovas Augustas J. Zabielai, 1776 04 01, ten pat, 716, l. 225; A. Kosakovskis [Zabielai], [1782], *LNB*, f. 99, b. 192, l. 359; S. Zabiela Stanislovui Augustui, 1782 02 08, *BC* 695, s. 97–98; Stanislovas Augustas J. Zabielai, 1782 05 07, ten pat, p. 107; J. Zabiela Stanislovui Augustui, 1782 06 08, ten pat, p. 109.

⁸⁹ Stanislovas Augustas J. Zabielai, 1791 06 04, ten pat, 737, p. 333; S. Ł o z a, *Order Orła Białego*, s. 60.

⁹⁰ Kwitacja od J. W. Józefa Zabielly Józefowi Tomaszewskiemu wydana, 1796 10 16, *LVIA*, SA, b. 13809, l. 1289; Intromisja na wieś Skrebinie i Wigie J. W. Zabielle, 1797 02 08, ten pat, l. 1290.

⁹¹ List zaręczny, 1742 04 22, ten pat, f. 716, ap. 2, b. 135, l. 294.

šambelionas, būdamas, be to, aukštesnio rango⁹². Galimas dalykas, kad 1759 m. jaunesnis Juozapas buvo artilerijos korpuso kadetas⁹³. Turbūt jau 1765 m. buvo lauko etmono Aleksandro Sapiegos generolas adjutantas⁹⁴. Jo tėvo laiškas liudija, kad čia turimas omeny vyresnis Juozapas. 1766 m. jaunesnis Juozapas etmono padedamas turėtų tapti Kameneco kapitonu⁹⁵.

1764 m. dalyvavo prieškonvokaciniame seimelyje, vykdydamas instrukcijos deputato funkciją, taip pat buvo Stanislovo Augusto elektorius⁹⁶. Kitais metais gan dažnai dalyvaudavo seimeliuose⁹⁷. 1764 m. koronaciniame seime dalyvavo kaip kamerjunkeris (jaunesnis šambelionas)⁹⁸. 1766 m. tapo Kauno rotmistru⁹⁹, o 1767 m. šambelionu¹⁰⁰. Nors džiaugėsi karališkomis malonėmis, panašiai kaip ir kiti Zabielos pasirašę Radomo konfederacija¹⁰¹. Tačiau žlugus Baro konfederacijai vėl džiaugėsi valdovo dėmesiu, kadangi 1770 m. gavo jo privilegiją į Užlėdžius¹⁰².

1775 m. gegužės mėn. Juozapas Zabiela gavo iš valdovo Lietuvos kariuomenės Petigoro vėliavą, jo tėvui to rango atsisakius¹⁰³. Tais pačiais metais Antanas Zabiela jo naujai atsižadėjo medžioklio pareigybės su priklausiusiomis jai valdomis¹⁰⁴. Po tėvo mirties Juozapas Zabiela ieškojo paramos tarp žmonių, susijusių su valdovu¹⁰⁵, taip pat suartėjo su pačiu Stanislovu Augustu¹⁰⁶. Kontaktai su Varšuvos ir Peterburgo dvarais prisidėjo

⁹² Akt instrukcji, 1758 08 26, ten pat, SA, b. 13704, l. 544.

⁹³ Tai galėjo būti ir Mykolas, A. Zabiela Radvilai, 1759 10 16, *AGAD*, AR V 18197/3, s. 59.

⁹⁴ A. Zabiela A. Sapiegai, 1767 01 09, *LMAB*, f. 139, b. 1653, l. 4–5.

⁹⁵ Pastarasis pastarajam, 1765 12 24, 1767 01 07 ir 09, 04 21, ten pat, l. 1–7; Instrukcja kowieńska, 1754 11 03, *LVIA*, SA, b. 13709, l. 702.

⁹⁶ Instrukcja kowieńska, 1764 02 10, ten pat, l. 622v; *Elektorów poczet*, s. 18.

⁹⁷ Act laudum na podkomorstwo W.J.P. Medekszy ad presens podsędkowi powiatu kowieńskiego, 1765 02 08, *LVIA*, SA, b. 13710, l. 17v; Akt kredensu, 1769 02 08, ten pat, b. 13713, l. 46v; Akt kredensu na deputację, 1771 02 05, ten pat, p. 863v; Akt kredensu na deputację, 1776 02 10, ten pat, b. 13716, l. 560; Aktykacja kredensu, 1780 02 07, ten pat, b. 13801, l. 41; Aktykacja kredensu na deputację J.W.J.P. Kossakowskiemu służący, 1781 02 05, ten pat, b. 13802, l. 63.

⁹⁸ Instrukcja kowieńska, 1754 11 03, ten pat, b. 13709, l. 702.

⁹⁹ Akt laudum na rotmistrzostwo kowieńskie Józefowi Zabiellowi, 1766 02 05, ten pat, b. 13710, l. 685–686.

¹⁰⁰ Munus camerarij regij generoso Jospho Zabiello Filio magni venatoris M.D.L., 1767 08 17, *LM*, kn. 184, p. 555–556.

¹⁰¹ Akt skryptu akcesyjnego, l. 1005v.

¹⁰² Przywilej na dzierżawę Uzledzie Józefowi Zabielle, 1770 03 14, *LM*, kn. 185, p. 406–407.

¹⁰³ List przypowiedni na chorągiew petyhorską Józefowi Zabiellowi post liberam resignationem Antoniego Zabielly wakującą, 1775 05 17, *LM*, kn. 543, p. 25–26.

¹⁰⁴ Konsens urodzonemu Antoniemu Zabielle łowczemu wielkiemu W.X.L. ad cedendum łowiectwa in personam urodzonego Józefa Zabielly szambelana naszego, 1775 04 11, *LM*, kn. 542, p. 633–634.

¹⁰⁵ J. Zabiello do I. Branickiej, 1776 08 06, *AGAD*, Ar. Roskie, LXIII 35, s. 4.

¹⁰⁶ Žinome, kad 1776 m. pavasarį buvo Varšuvoje, kur susisiekdavo su karaliumi, S. Sirutis A. Tyzenhauzui, 1775 05 09, Tyz., H2, s. 584.

prie tolesnio Zabelos karjeros kilimo, 1777 m. jis gavo šv. Stanislovo ordiną¹⁰⁷. 1782 ir 1784 m. jis buvo išrinktas Nuolatinės tarybos tarėju¹⁰⁸, o 1785 m. gavo Baltojo erelio ordiną¹⁰⁹.

Zabiela, nors ir buvo išitraukęs į valstybės reikalus, tarpininkavo valdovo ir savo giminės pavieto reikaluose, susijusiuose su seimeliais ir konfliktais tarp Zabelių grupuotės ir dvaro šalininkų¹¹⁰. Juozapo Zabelos politinis aktyvumas sustiprėjo paskutiniaisiais Respublikos gyvavimo metais. Į Ketverių metų seimą jis buvo išrinktas kaip Žemaitijos deputatas¹¹¹, o prieš seimą buvo Stakelbergo kandidatas į Lietuvos maršalus. Seimo pasitarimuose neparodė didesnio aktyvumo, tikriausiai buvo arčiau rusiškos orientacijos¹¹². 1788 m. seimo pasitarimų metu karaliaus buvo paskirtas generolu leitenantu, jo dėdei atsisakius šio rango¹¹³.

Prorusiška Zabelos orientacija davė vaisių Targovicos laikotarpiu. 1792 m. jis paskelbė prisijungęs prie LDK konfederacijos ir tapo Žemaitijos tarėju, netrukus gavęs Lietuvos maršalo pavaduotojo pareigybę, faktiškai eidamas maršalo pareigas. Pagaliau 1793 m. birželio mėn. tapo Lietuvos lauko etmonu¹¹⁴. Juozapas dalyvavo 1793 m. seime, kurio metu gynė Targovicą¹¹⁵. T. Kosciuškos sukilimo metu balandžio 18 d. buvo areštutas, o gegužės 9 d. pakartas¹¹⁶.

¹⁰⁷ Tai turėjo būti atlyginimas už bendradarbiavimą su Tyzenhauzu deputatų seimelio metu, Stanislovas Augustas J. Zabelai, 1777 03 03, *BC* 690, s. 519; Pastarasis A. Tyzenhauzui, 1777 03 03, *BC* 716, s. 694–695; S. Ł o z a, *Kawalerowie Orderu*, s. 101; 1790 m. „Kalendarz wileński“ pateikia, kad jis buvo apdovanotas 1778 m. O T. Żychliński mini 1775 m. nominaciją, bet tikriausiai čia kalbama apie aptariamojo asmens dėdę, T. Ż y c h l i ń s k i, min. veik., p. 299.

¹⁰⁸ *Volumina Legum*, t. 9, p. 2, 7, 11, 34; *Pamiętniki Józefa Kossakowskiego*, s. 163, 166.

¹⁰⁹ S. Ł o z a, *Order Orła Białego*, s. 37; *Kawalerowie i statuty Orderu Orła Białego 1705–1008*, oprac. M. Męclewska, Warszawa, 2008, s. 235.

¹¹⁰ J. Kosakovskis mn., 1787 09 17, *BC* 733, s. 588; I. Zabiela Stanislovui Augustui, 1785 02 09, *BC* 698, s. 1613–1615; Stanisław August do J. Chreptowicza, 1786 07 22 ir 29, *BC* 724, s. 359, 366.

¹¹¹ J. Michalskis klaidingai pateikia išrinkto šiame seimelyje Zabelos vardą, J. M i c h a l s k i, Sejmiki poselskie 1788 roku, *Studia historyczne z XVIII i XIX wieku*, Warszawa, 2007, t. 1, s. 267–268.

¹¹² J. Kosakauskas [Zabelai], [1788] 09 24, *LNB*, f. 99, b. 192, l. 320; J. M i c h a l s k i, Zmierzch prokonsulatu Stackelberga, *Studia historyczne*, t. 1, s. 473.

¹¹³ Patent, 1788 12 20, *LNB*, f. 94, b. 2662.

¹¹⁴ J. K i t o w i c z, *Pamiętniki, czyli historia polska*, Warszawa, 1971, s. 734; T. Ż y c h l i ń s k i, min. veik., p. 301; *Urzędnicy...*, t. 11, s. 48. 1793 m. liepos mėn. parengė raportą apie kariuomenės būklę, Raport o wojsku W.X.L., 1793 07 28, *Militaria z Jablonny*, 52.

¹¹⁵ *Głos J.W. Józefa Zabielly hetmana polnego W.X.L. na sesji sejmowej 19 XI 1793 miany* [be leidimo vietos ir datos].

¹¹⁶ J. U. N i e m c e w i c z, *Pamiętniki czasów moich*, Warszawa, 1958, t. 2, s. 79, 81; W. T o k a r z, *Rozprawy i szkice*, t. 1, s. 160, 187; Ł. K a d z i e l a, *Fryderyk Moszyński w insurekcji kościuszkowskiej*, Warszawa, 2004, s. 7, 30.

Juozapas Zabiela vedė Marijoną Sobolevską, Varšuvos kašteliono Motiejaus Leono Sobolevskio dukrą, Elžbietos Grabovskos pusseserę. Ši santuoka buvo labai naudinga Juozapo karjerai¹¹⁷, joje gimė sūnus Henrikas Kazimieras¹¹⁸.

Apibendrinant galima teigti, kad dažnos iki šiol minėtus Zabielių giminės atstovus tyrinėjusių istorikų klaidos pasitaikydavo dėl to, kad jie neatliko išsamių galutinių tyrimų. Plačiausios šaltinių bazės apie šiuos asmenis analizė pašalina atskirų biografinių faktų jiems priskyrimo problemą¹¹⁹. Tokio pobūdžio analizė yra svarbi ne tik genealoginiams tyrimams, jie padeda išvengti klaidų analizuojant istorinius veikėjus visos ATR mastu.

Iš lenkų kalbos išvertė Halina Šimanel

PROBLEMS OF THE IDENTIFICATION OF THE NOBILITY: THE EXAMPLE OF JÓZEFS AND SZYMONS ZABIEŁŁOS

Summary

MONIKA JUSUPOWICZ

One of the primary goals of biographical studies is the correct identification of people, which is especially complicated dealing with the cases of identical names, surnames and offices held. The said situation is especially typical of the first Polish-Lithuanian Commonwealth due to the several recurrent names within a family and the family's efforts to hold the same offices. This may cause complications identifying people mentioned in different sources – like, for example, the members of the Zabiello family.

I would like to focus my attention on two Józefs and two Szymons Zabiello who lived in the 18th century and were all quite prominent. Nonetheless the fact that they lived more or less at the same time and held similar offices and titles confused the historians who wrote about them and resulted in a number of inaccuracies – incorrectly labelled offices of the abovementioned Zabiello and confused other facts of their lives. There is a case when the two Józefs were presented as one person.

In order to accurately distinguish the biographies of the abovementioned Zabiello it is necessary to analyze all the known facts of their lives. It is quite easy as they belonged to different generations. Szymon Zabiello, son of Michał and Anna, was born after 1714. He had some relations with Stanisław Leszczyński and went to study to France. Then he cooperated mainly with Michał Kazimierz Radziwiłł

¹¹⁷ Juzefas Kosakovskis gyrėsi prisidėjęs prie šios santuokos sudarymo ir išrūpinęs Zabielai prie progos 9 tūkst. zlotų algą, *Pamiętniki Józefa Kossakowskiego*, s. 141, 156; J. Kosakovskis [Zabielai], 1784 01 31, 02 27, *LNB*, f. 99, b. 192, l. 99v, 103; T. Ż y c h l i ń s k i, min. veik., t. 10, p. 299–301.

¹¹⁸ Henrikas Zabiela buvo pakrikštytas 1785 m., tais pačiais metais buvo pristatytas karaliui. Krikšto metrikas, 1785 03 05, *NGABM*, f. 319, ap. 2, b. 1139, l. 276; J. Kosakovskis [Zabielai], [1785] 07 19, *LNB*, f. 99, b. 192, l. 289–290; Antkapio lenta šv. Kryžiaus bažnyčioje Varšuvoje; Henrico Zabelos genealogija, 1820, *AGAD*, Heroldia 4, l. 182–183; J. C i e c h a n o w i c z, min. veik., p. 430–431.

¹¹⁹ K. J a s i ń s k i, Problemy identyfikacji osób w badaniach mediewistycznych, *Genealogia – problemy metodyczne w badaniach nad polskim społeczeństwem średniowiecznym na tle porównawczym*, red. J. Hertl, Toruń, 1982, s. 10.

and had a military rank bestowed upon him. He was also quite active politically, held the office of the Marshal of Kaunas and later became the Castellan of Minsk. As Szymon Zabięło remained unmarried and childless he conceded the office of the Castellan to his nephew. His nephew, whose name was also Szymon Zabięło, was born to Antoni and Zofia Zabięłos probably in 1750. He had also pursued career in the army and actively participated in local politics. He was a member of several sejms, including the Great Sejm. Unlike his uncle, Szymon Zabięło had a wife and three sons.

Similar situation is observed comparing two Józefs Zabięło. Elder of the two was born after 1716 and was a son of Michał and Anna. After the studies in France he returned to his homeland and cooperated with Michał Fryderyk Czartoryski. He also had an insignificant career in politics and in the army. He held the office of the chamberlain and as a result was connected with last two kings of the Polish-Lithuanian Commonwealth. He was single and had no children. His nephew Józef Zabięło, born to Antoni and Zofia Zabięłos after 1742, was also a chamberlain. Younger Józef similarly to his relatives also held several offices and officers' ranks. His father conceded to him the office of the Master of the Hunt; however, the peak of his career was gaining the rank of the Hetman of Lithuania. The said rank was bestowed upon him thanks to his engagement in pro-Russian operations of the confederation in 1792. As a result Józef Zabięło was executed during Kościuszko Uprising. He had a wife and one son.

In conclusion, it should be noted that there are certain similarities in the lives of the above described Zabięłos yet thorough analysis of sources makes it possible to identify these people.

Gauta 2011 m. birželio mėn.

Monika Jusupovič – humanitarinių mokslų daktarė, Lenkijos mokslų akademijos Istorijos instituto darbuotoja. Moksliniai interesai: Augusto III ir Stanislovo Augusto laikotarpio Abiejų Tautų Respublikos politinė istorija.

El. paštas: monika.anna@autograf.pl